

Od druhé poloviny 20. století se začíná objevovat nové odvětví vojenského zpravodajství. Souvisí s působením vojsk a přesto jeho primárním cílem není vedení bojové činnosti směřující k zajištění vojenského vítězství v tradičním pojetí vojenského snažení. Tato oblast vojenského zpravodajství se vyvinula v souvislosti s novou rolí armád, které byly nasazovány do akcí, jež nesouvisely se vznikem nadvlády, ale měly za cíl stabilizovat situaci v určitém teritoriu, zabránit násilnostem a postupně vytvořit podmínky pro obnovu mírového života nebo nastolení demokratického systému.

Docházelo tedy k situaci, kdy stát vysílající své vojenské jednotky neměl standardní vojenské aspirace na území, na které tyto jednotky vysílal. A jelikož žádná vojenská jednotka nemůže vyvíjet svou činnost bez zpravodajské podpory, i zde bylo nedílnou součástí vojenského zpravodajství. Toto používalo stejné formy a metody činnosti jako v tradičních konfliktech mezi státy, nicméně jeho cíle byly totožné s intervenujícími vojsky. Takové vojenské operace, jež bez ohledu na rozsah použití síly a podmínky vstupu intervenujících vojsk souhrnně označujeme jako nebojové operace, se do budoucna jeví jako převažující forma vojenských operací.

Vojenské zpravodajství se v takových operacích musí potýkat s celou řadou faktorů, které jsou ve srovnání s tradičními ozbrojenými konflikty mezi státy velmi různorodé a mnohdy vůbec či jen těžce předvídatelné.

Nebojové operace se vedou často na neznámém území, proti pravidelným armádním formacím nebo naopak proti samozvaným gerilovým skupinám, za podpory místního obyvatelstva, proti jeho vůli nebo proti vůli části obyvatel, s podporou sousedních států nebo bez ní. Všechny tyto faktory významně ovlivňují zpravodajskou činnost v nebojové operaci.

Početně, vycvičeností nebo výzbrojí se předpokládá, že intervenující síly budou mít převahu nad stranami konfliktu v teritoriu nebojové operace. Z toho vyplývá, že lze omezit ofenzivní zpravodajskou činnost nebo ji zaměřit směry, které se neváží k bezprostřednímu vedení bojových činností. O to více však vzrůstá význam obranného zpravodajství, jehož hlavním úkolem v nebojových operacích je ochrana intervenujících jednotek před asymetrickými ohroženími, která v prostorech nebojové operace budou reálnější než klasické vojenské akce.

Všeobecná charakteristika podmínek nebojových operací

Nejdramatičtější změnou v povaze současných mezinárodních vztahů je nejspíš všeobecně přijímaný názor, že určité univerzální principy se považují za vynutitelné, ať už Organizací spojených národů anebo ve výjimečných situacích skupinou států. Mezinárodní úmluvy, jako jsou ty, které odsuzují genocidu, mučení nebo válečné zločiny, jsou prý navíc vykonatelné soudci jednotlivých států, kteří čím dál častěji využívají práva vyžadovat vydání údajných pachatelů do své vlastní jurisdikce. Navíc vzniká i Mezinárodní trestní tribunál, který po ratifikaci šedesáti státy svěří příslušnému žalobci moc začít vyšetřování údajného porušení mezinárodního

práva na žádost kteréhokoli signatářského státu a při souhlasu tří z osmnácti soudců obvinít kteréhokoli podezřelého kdekoli na světě (včetně občanů, kteří odmítli přijmout jurisdikci Mezinárodního trestního tribunálu). Tyto novoty odrážejí nový obecný názor, podle něhož jsou tradiční principy suverenity a nezasahování do vnitřních záležitostí jiného státu hlavní překážkou všeobecného panování míru a spravedlnosti. Tyto názory, které jsou v současných amerických a většinou i západoevropských debatách považovány za zcela normální, i když v rozvojovém světě tomu tak zdaleka není, představují revoluci ve způsobu, kterým mezinárodní systém funguje již více než tři sta let. Představují též široké přijímání myšlenek, které až do posledního desetiletí studené války existovaly téměř výlučně ve Spojených státech. A mohou vést k novému období globálního intervencionismu s nepředvídatelnými následky. K tomu, aby se humanitární intervence stala nejvyšší prioritou zahraniční politiky, musí být splněny čtyři podmínky: takový princip musí být univerzálně aplikovatelný, musí vést k akcím, které získají podporu veřejného mínění, musí najít odezvu v mezinárodním společenství, a musí mít nějaký vztah k historickému kontextu. Všechny tyto podmínky se dotýkají toho, co se nyní běžně nazývá „strategie odchodu (exit strategy)“, která určuje, zda jde o řešení dočasného problému, anebo o trvalé uvěznění [3].

Případná činnost armády mimo území vlastní země pak v podmínkách „absence války“ směřuje nejen k odvrácení agrese a k znovuoobnovení rovnováhy v mezinárodní oblasti, ale především k ochraně bezpečnosti (životů a zdraví) lidí, např. k zastavení konfliktů mezi etniky, hnutími a konfesemi v tom či onom regionu, k eliminaci jejich následků, k omezování působení fundamentalistických skupin, k potírání mezinárodního terorismu a drogových mafií, k poskytování asistence v souvislosti s realizací humanitární pomoci atd. Takové ozbrojené akty v krizových oblastech je možné označit za legální a legitimní mírovou akci a právem pojmenovat jako aktivity vedoucí k vytváření míru (peace-working), udržování neboli zachování míru (peace-keeping), budování míru (peace-building), ba i k vynucování míru (peace-enforcement). Ani v těchto případech legitimního užívání mezinárodně koordinované legální moci však nejde o „dobytní vítězství“ v tradičním vojenském smyslu [4].

Shora uvedené představuje dílčí názorové spektrum na morální hlediska účasti ozbrojených sil demokratických zemí v nebojových operacích. Případně existující větší či menší rozdíly ve vnímání některých aspektů, které jsou mezi jednotlivými koaličními státy, zpravidla nepředstavují zásadní rozpory neumožňující vlastní intervenci.

Odlíšný pohled však mohou mít strany konfliktu. Jejich postoje k intervenčnímu zásahu se budou odvíjet nejen od morálního odůvodnění jejich motivů pro vedení bojů či násilí páchaném na civilním obyvatelstvu, ale především od aktuální situace ve vývoji konfliktu, vojenské, politické či jiné převahy nebo slabosti apod. Od postoje místního obyvatelstva k vlastní intervenci se bude bezprostředně odvíjet jeho vztah k intervenčním silám. Na druhé straně se názory většiny obyvatelstva nemusí nutně kryt s postoji omezených zájmových či mocenských skupin v místní společnosti, které mohou být představovány místními vojenskými a policejními silami, zpravodajskými a bezpečnostními službami, politickými stranami, fundamentalistickými náboženskými skupinami, paramilitárními organizacemi apod.

Některé skupiny místního obyvatelstva mohou být příznivě nakloněny motivům intervence, jiné nikoli a budou považovat ozbrojené síly účastnící se nebojové operace za nepřátelské a ohrožující jejich zájmy, které jsou předmětem nebo součástí konfliktu. Zejména v operacích na prosazení míru mohou být vztahy mezi intervenujícími mezinárodními silami a místními účastníky konfliktu vyhocené až na míru standardní „bojové operace“. Na druhé straně

v operacích na podporu nebo udržení míru lze předpokládat korektnější vztahy mezi silami mezinárodního společenství a místními ozbrojenými formacemi, které však mohou představovat jen křehký status quo.

Aktuálnost problematiky

Význam zpravodajské ochrany v nebojových operacích vychází z předpokládaného nasazování jednotek AČR do takových operací.

Je evidentní, že ČR se nachází v příznivém bezpečnostním prostředí. Tato situace je dána bezprecedentně dobrými vztahy se sousedními zeměmi a členstvím ČR v NATO a EU. Ze zpravodajského hodnocení vyplývá, že ve střednědobém časovém horizontu by nemělo v Evropě dojít k ozbrojenému konfliktu, který by nebylo možno s dostatečným předstihem identifikovat a následně přijmout odpovídající opatření reagující na hrozbu vnějšího napadení ČR nebo jiných členských států NATO [2].

Nepříznivé trendy vývoje v nestabilních regionech na periferii euroatlantického prostoru a v jeho okolí představují natolik významnou bezpečnostní hrozbu, že podíl ČR na její eliminaci se nemůže zužovat pouze na poskytování ekonomické a humanitární pomoci a diplomatické aktivity. Nepokrytí této hrozby sice nepředstavuje bezprostřední zvýšení rizika pro ČR, ale v dlouhodobém časovém horizontu může vést k rozšíření pásma nestability dále do centra euroatlantického prostoru až k hranicím ČR. V souladu s jedním ze základních principů Bezpečnostní strategie ČR, který je cestou aktivního zapojení mimo území ČR preventivně předejít možnosti přímého ohrožení území ČR, se proto budou ozbrojené síly ČR nadále zapojovat do mírových a humanitárních operací v euroatlantickém prostoru a jeho bezprostředním okolí [2].

Politicko-vojenskou ambicí ČR bude účast v jedné operaci na prosazení míru až brigádním úkolovým uskupením v počtu do 3.000 osob po dobu maximálně 6 měsíců bez rotace nebo zdrojově ekvivalentním prvkem vzdušných sil po dobu maximálně 3 měsíců bez rotace (po roce 2010) nebo účast v jedné operaci na podporu nebo udržení míru až praporním úkolovým uskupením nebo zdrojově ekvivalentním prvkem vzdušných sil s rotací po 6 měsících, při současné možnosti účasti v druhé, následně vzniklé a paralelně probíhající operaci úkolovým uskupením v síle do 250 osob po dobu maximálně 6 měsíců bez rotace [2].

Bez ohledu na konkrétní podobu politicko-vojenských ambicí ČR ve vztahu ke zdrojovým možnostem, od nichž se může odvíjet množství a charakter nasazených prostředků AČR, je zřejmé, že ČR se bude nasazením AČR podílet na realizaci nebojových operací mimo vlastní území. Je zbytečné rozvíjet diskuzi, zda v budoucnu bude nebojových operací početně spíše více nebo méně. Jistě významnější jsou úvahy věnující se charakteru potenciálních konfliktů a tedy i nebojových operací a současně teritoria, která je důvodné pokládat za potenciálně riziková z pohledu vzniku konfliktu.

Vzhledem k výše uvedenému je evidentní, že ze zjevně deklarovaného zámyslu ČR účastnit se nebojových operací se odvíjí i nezbytnost zabezpečovat zpravodajskou ochranu jednotek AČR, které se takových operací budou zúčastňovat.

Zpravodajská ochrana bude realizována prvky obranného zpravodajství, které budou plnit úkoly zpravidla v sestavě jednotky AČR zasazené do nebojové operace.

Avšak v případech, kdy součástí organických (především malých) jednotek vyjíždějících plnit úkoly v nebojové operaci nebude profesionální příslušník obranného zpravodajství, tyto úkoly budou muset být stejně plněny a za zpravodajskou ochranu je odpovědný velitel. Tento musí

určit některého příslušníka k plnění úkolů kontrarozvědky. Zpravidla se bude jednat o důstojníka s odborností vojenského zpravodajce, mnohdy jen na úrovni zkušeností průzkumných jednotek. Rozhodnutím velitele se takový důstojník stává orgánem obranného zpravodajství, aniž by byl příslušníkem Vojenského zpravodajství a reálně disponoval dostatečnými zkušenostmi k zabezpečování zpravodajské ochrany jednotky nasazené do nebojové operace.

Hlavním úkolem obranného zpravodajství v nebojových operacích je aktivní shromažďování informací k ochraně vlastních vojsk před špionáží a zpravodajskou činností vůbec, sabotážemi, atentáty vedených ve prospěch kterékoli strany konfliktu, cizí vlády či zahraniční organizace nebo osoby, nebo před mezinárodním terorismem [1].

Zpravodajská ochrana jednotek AČR v nebojových operacích se vyznačuje řadou významných specifik vyplývajících jednak z charakteru operace a jednak z činnosti mimo vlastní území. Bude se jednat především o zvláštnosti působení v etnicky a nábožensky rozmanitém prostředí s odlišnou kulturou, politicko-historickými zkušenostmi a vojenskými tradicemi. Významným faktorem jistě budou i odlišné geografické podmínky.

Specifika zpravodajské činnosti v nebojových operacích

Ze skutečností uváděných v předchozí kapitole je zřejmé, že zpravodajská činnost v nebojových operacích neztrácí na významu, právě naopak význam zpravodajství vzrůstá. Je předpoklad, že v nebojových operacích nebudou ozbrojené síly stran konfliktu co do výzbroje, početního stavu a vycvičenosti srovnatelné se silami intervenujícího mezinárodního společenství. Proto je důvodné předpokládat, že místní bojové sestavy se budou uchylovat k omezeným ozbrojeným akcím ve snaze narušit bojeschopnost a morálku mnohonárodních jednotek. Nejpravděpodobnějšími formami takových akcí mohou být zejména akty gerilové války. Z těchto důvodů výrazně roste význam obranného zpravodajství mající za cíl zpravodajskou ochranu intervenujících jednotek především před akty terorismu, špionáže a jinou zpravodajskou činností, sabotážemi a subverzí.

Obsahem zpravodajského hodnocení může být [1]:

- ❑ geopolitická situace,
- ❑ historické, etnické, kulturní, ekonomické a náboženské aspekty a jejich možný vliv na vedení konfliktu,
- ❑ záměry, přístupy a dlouhodobější cíle všech zájmových skupin či jejich odnoží vtažených do operací, a to jak ve vztahu k mezinárodním silám řešícím spory, tak i mezi sebou navzájem,
- ❑ postoje a vlivy všech vnějších politických, finančních a náboženských či územních seskupení, které mají své zájmy v krizové oblasti,
- ❑ vztahy těchto uskupení s hromadnými sdělovacími prostředky,
- ❑ vliv geostrategických a globálních zájmů,
- ❑ vztahy s veřejností v krizové oblasti, ve státech angažovaných v řešení krize, tak i v ostatních státech majících vliv vůči místu krize,
- ❑ stav hospodářství v zemích, kde operace jiná než válka probíhá.

Pro činnost obranného zpravodajství jsou též **významné informace, které budou ovlivňovat obsah a charakter jeho činnosti** [1]:

- ❑ hlavní příčiny konfliktu, možné varianty řešení,
- ❑ politické uspořádání v prostoru nasazení,
- ❑ právní systém a životní podmínky, jazyk, zvyky a obyčej,
- ❑ personální charakteristiky místních představitelů,
- ❑ specifické faktory jednotlivých oblastí z hlediska sociálního a etnického složení obyvatelstva, náboženství a jiných hledisek,
- ❑ možnosti ohrožení stranami zúčastněnými v konfliktu,
- ❑ informace o ozbrojených silách, policii, paramilitárních skupinách a teroristech.

Výše uvedený souhrn informací bude zpravidla zpracován na národní úrovni a bude představovat prvotní rámcové zhodnocení prostoru operace, které nebude vypracováváno specificky pro složky obranného zpravodajství, ale pro zpravodajství jako celek a s využitím pro velení.

Speciální oblastí zpravodajského zájmu bude znalost [1]:

- ❑ **etnické situace** – současných a historických vazeb v oblasti, mezi státy zapojenými v konfliktu, mezi státy a aliančním uskupením, znalost aktivních náboženských či etnických fundamentalistů, odezva obyvatelstva na jejich činnost, možnosti očekávání etnických srážek mezi nimi apod.,
- ❑ **sociálně-ekonomických faktorů** – rozhodujícího prvku k ovlivnění obyvatelstva, znalost, kdo tradičně drží moc a má vliv na obyvatelstvo umožňuje identifikovat vedoucí osobnosti černého obchodu, ekonomiky apod.,
- ❑ **politické situace a postoje civilního obyvatelstva** – politických vazeb, politického ovlivňování a propagandy, politických stran a jejich aktivit, názorů a postojů obyvatelstva k silám zúčastněným v operaci,
- ❑ **ozbrojených složek** – armády, policie a paramilitárních organizací, možnosti jejich reakce proti silám v oblasti, stav doplňování, jejich bojové, dopravní a spojovací techniky a jejich logistické zabezpečení, kým a zda vůbec jsou podporovány.

Rozhodující pro činnost obranného zpravodajství je provedení analýzy hrozeb a od nich se odvíjejících rizik pro jednotky AČR nasazené do nebojové operace a důsledná aktualizace tohoto poznání.

Zhodnocení hrozeb a rizik v operaci na prosazení míru předpokládá rozpoznání [1]:

- ❑ kdo ze všech frakcí zainteresovaných v operaci pravděpodobně poruší mír a proč,
- ❑ jaká je politická organizace a armáda každé ze stran konfliktu,
- ❑ vedoucích činitelů, kteří skutečně ovládají vedoucí pozice,
- ❑ taktiky boje,
- ❑ politických a náboženských vlivů, které přímo působí nebo mohou mít vliv na chování válčících stran,
- ❑ lokální podporu všech stran.

Zhodnocení hrozeb a rizik v operaci na podporu nebo udržení míru předpokládá rozpoznání [1]:

- ❑ skupin, které mohou utajeně bránit operaci, třebaže ji veřejně podporují,

- ❑ akcí nebo činů, které by mohly vést ke vzniku nepřátelství a případné přeměně neutrálních skupin v nepřátelské,
- ❑ skupin obyvatelstva, které mohou vznášet významné vyhrůžky,
- ❑ možný vliv paramilitárních organizací a ozbrojených skupin na operaci, uvažovat o jejich působení společně nebo navzájem proti sobě v souvislosti s rozmanitými hrozbami, zvažovat jejich působení proti vojskům mírových sil,
- ❑ pravděpodobných cílů rabování a vandalství,
- ❑ možnosti vlivných osobností z řad politiků, veřejných činitelů a místního obyvatelstva,
- ❑ potenciální potíže a možné sporné otázky.

Vše výše uvedené musí být realizováno při respektování dvou podmínek:

- ❑ získávání zpravodajsky relevantních informací musí být realizováno natolik „citlivě“, aby státy zúčastněné v nebojové operaci nezavdaly reálnou příčinu pro nařčení některou stranou konfliktu ze špionáže, zejména pak ve prospěch některé strany konfliktu,
- ❑ některá ze stran konfliktu projevující se aktuálním nepřátelstvím vůči intervenujícím silám může v budoucnu představovat státotvornou politickou sílu, která bude oficiálním partnerem mezinárodnímu společenství se všemi atributy legitimní vlády.

Charakteristika kontrarozvědných hrozeb a rizik v nebojových operacích

Na základě předchozího lze konstatovat, že nebojové operace představují z pohledu obranného zpravodajství velmi specifickou oblast proti jeho činnosti. Především charakterem hrozeb a rizik se významně odlišují od situace v mírovém stavu, ale i od bojových operací vedených pravidelnými jednotkami států za válečného stavu.

Podle původu lze hrozby a rizika rozdělit na

- a) **vnější** – mající původ vně jednotky a vycházející ze zbytku od osob nacházejících se mimo sestavu jednotky,
- b) **vnitřní** – mající původ uvnitř jednotky nebo vazby na její příslušníky.

Vnější hrozby/rizika budou představovány především nepřátelskými záměry a činnostmi osob z řad místního obyvatelstva. Může se jednat o příslušníky ozbrojených složek, paramilitárních skupin, politických stran, náboženských hnutí apod. Takové osoby nemusí být v přímém kontaktu s jednotkami intervenujících sil, ale mohou být ve spojení s osobami, které jsou v častém kontaktu s vojáky těchto jednotek, kupř. zaměstnanci základen z řad místního obyvatelstva, dodavatelé služeb, potravin apod. výjimečně mohou být vnější hrozby představovány zaměstnanci mezinárodních vládních a nevládních organizací, humanitárních sborů apod., jejichž motivem by mohlo být např. ztotožnění se s utrpením místního obyvatelstva, náboženským fundamentalismem v oblasti, osobními prožitky či ztrátami aj.

Vnitřní hrozby/rizika představují příslušníci vlastních jednotek intervenujících států, jejichž motivace k záměrům a jednání může být přítomna jak na území vlastního státu, tak se může vytvořit nebo kumulovat po příjezdu do místa nebojové operace. Takoví příslušníci

mohou jednat samostatně nebo ve spojení s nepřátelskými jednotlivci či skupinami z řad místního obyvatelstva.

Podle projevů lze hrozby a rizika rozdělit zejména na

- ❑ terorismus,
- ❑ špionáž a ostatní zpravodajskou činnost,
- ❑ sabotáž,
- ❑ subverze.

Jelikož se jedná o nebojové operace, lze z kontrarozvědného hlediska za **akty terorismu** označit veškeré ozbrojené akce vedené proti intervenujícím jednotkám, ačkoli z hlediska mezinárodního a válečného práva by toto nemuselo být, zejména v rámci operace na prosazení míru, takto posuzováno. Nejobvyklejšími projevy terorismu v nebojových operacích jsou útoky na patrolující jednotky intervenujících sil, přepady jejich základů, umístění výbušnin na základnách a jinde v prostorách intervenujících sil apod.

Špionáž proti intervenujícím jednotkám bude vedena především s cílem zjistit informace využitelné pro jakoukoli činnost namířenou proti úkolům plněným v rámci operace, využitelné pro provádění teroristických, sabotážních a subverzních akcí. Předmětem špionážního zájmu budou především vyhlášené pohotovostní stupně a činnost intervenujících jednotek při jednotlivých stupních, velitelská a komunikační centra, výzbroj a vycvičenost, systém patrolování, názorové spektrum příslušníků na vlastní operaci, veškeré aspekty zpravodajské činnosti intervenujících sil proti místním zpravodajským cílům apod.

Ostatní zpravodajská činnost bude představována zejména možnými dezinformačními operacemi a operačním klamáním vedenými stranami zúčastněnými v konfliktu.

Sabotážní činnost namířená proti intervenujícím jednotkám bude mít za cíl především snížit jejich bojeschopnost, zejména po kratší dobu, nezbytnou k vykonání jiného nebezpečného aktu. Činy sabotáže mohou mít i zanedbatelný význam, avšak pro orgány obranného zpravodajství intervenujících sil jsou důležitým příznakem jejich nedostatků umožňujících takové jednání, které v budoucnu může představovat daleko nebezpečnější projevy.

Subverze má jednoznačný záměr snížit bojovou hodnotu intervenujících jednotek. Nejčastějšími projevy bude zejména pochybování o politicko-vojenském smyslu intervence, o morálních aspektech nebojové operace, nadřizování některé straně konfliktu, přijímání „pohostinnosti“ od místního obyvatelstva v míře vyšší než je nezbytné pro udržování korektních vztahů apod. Příznivými podmínkami pro subverzní činnost v místě operace je převládající náboženství v intervenující jednotce, které je shodné s náboženstvím jedné ze strany konfliktu, přičemž náboženství ostatních stran konfliktu jsou jiná. Podobné podmínky jsou vytvořeny přirozenými a historickými vazbami na národnostním základě mezi některou stranou konfliktu a národem některé země účastnící se nebojové operace jako součást intervenujících sil.

Význam informací získaných z místních zdrojů

Na první pohled se může zdát, že odkud jinud než z místních zdrojů by měly být získávány informace, které se bezprostředně váží k lokalitě v níž je nebojová operace vedena. Tato logická souvislost však nemusí vždy zajišťovat i reálné provedení.

Obtížné se nám budou získávat informace z místních zdrojů za situace, kdy většina místního obyvatelstva bude nepřátelsky neladěna vůči intervenujícím jednotkám. Obdobná situace,

kdy potřebné informace budou těžce dostupné, může nastat, pokud místní obyvatelstvo bude žít pod nátlakem jakési místní mocenské skupiny a bude mít obavy komunikovat s intervenujícími jednotkami.

Pravdivé informace bude taktéž obtížné rozlišit od těch, které budou sloužit k cílené dezinformaci států a ozbrojených sil účastnících se nebojové operace. Takové dezinformační kampaně mohou být vedeny jednak z území operace, ale též ze zahraničí. Pokud by se jednalo o dezinformační kampaň vedenou ze zahraničí, pak s největší pravděpodobností z území státu, který není nakloněn zásahu mezinárodního společenství formou nebojové operace a stranící některé ze stran konfliktu.

Nelze však vyloučit kampaň vedenou i z území státu, který se zúčastňuje nebojové operace. Taková kampaň by však byla omezeného rozsahu a tedy i vlastního dezinformačního významu.

Cílenému zkreslování nebo záměrnému podsouvání informací určitého charakteru, které v komplexu nevytvářejí objektivní poznání, nelze vyloučit ani ze strany různých emigrantských skupin žijících v zahraničí, avšak sledujících své parciální zájmy v prostoru operace.

A i za situace, kdy neexistují cílené zájmy o zkreslování nebo blokování informací potřebných pro činnost intervenujících sil jsou mnohdy technicky nedostupné. Nezřídka v místech probíhajících či nedávných konfliktů není fungující telefonní, telegrafní, faxové a jiné formy spojení, nevycházejí periodika, není televizní vysílání a neexistuje mobilní telefonní pokrytí.

To vše vytváří podmínky pro omezené získávání relevantních informací, jinak zcela obvyklých ve standardních demokraciích, stabilizovaných režimech a mírových podmínkách.

Při všech těchto těžkostech a potenciálních potížích při získávání informací, které mají či mohou mít bezprostřední a rozhodující vliv na činnost v nebojové operaci, je potřeba získávat takové informace z místních zdrojů a jsou nenahraditelné informacemi získávanými odkudkoli jinde. Místní informační zdroje jsou nezastupitelné ve všech oblastech, které jsou v průběhu všech fází nebojové operace řešeny, ale pro zabezpečování zpravodajské ochrany mají zcela zásadní význam a mají rozhodující vliv na efektivitu obranného zpravodajství.

Místní informační zdroje, především tzv. zakryté, jsou nezastupitelné při zabezpečování ochrany před působením vnějších hrozeb/rizik a podpůrné proti vnitřním hrozbám/rizikům, pokud jsou tyto ve spojení v místní komunitou.

Místní informační zdroje využívané obranným zpravodajstvím

V závislosti na rozsahu a charakteru nebojové operace bude vojenské zpravodajství využívat maximálního množství dostupných forem zpravodajské činnosti k získávání relevantních informací nezbytných pro činnost jednotek a plnění úkolů v souladu s mandátem mise či cílem operace. Zpravodajské orgány budou využívat všezdrojové zpravodajství, které bude komplexně zpracovávat informace získané od všech dostupných zdrojů.

Orgány obranného zpravodajství budou sice ve své činnosti využívat zpravodajských výstupů, které jim budou dány k využití ofenzivními zpravodajskými orgány, avšak cílené získávání informací pro kontrarozvědné využití bude prováděno především zpravodajstvím z otevřených zdrojů a zpravodajstvím z lidských zdrojů.

Zpravodajství z otevřených zdrojů

Zpravodajstvím z otevřených zdrojů (OSINT - Open Sources Intelligence) se rozumí získávání informací z veřejně dostupných zdrojů, zpravidla sloužících k masové informovanosti (tisk, internet, rozhlas, televize apod.).

Monitoring otevřených zdrojů je v nebojových operacích realizován na různých stupních velení intervenčních vojsk. Základní monitoring a analýza otevřených zdrojů je prováděna na úrovni velení, které odpovídá za činnost v určité oblasti, která je dostatečně rozlehlá k tomu, aby události odehrávající se v ní představovaly náplň pro veřejná média. Současně je potřebné znát lokální veřejné zdroje, kupř. noviny vydávané samosprávou jedné obce, které mohou představovat významný zdroj informací především o náladách obyvatelstva v regionu a zároveň umožňují poznat způsoby ovlivňování veřejného mínění ze strany samosprávy, politických stran, vlivných jedinců v oblasti apod.

Na nejvyšších stupních velení intervenujících vojsk je zpravidla prováděn monitoring a analýza sdělovacích prostředků s významem pro celou oblast operace, většinou se jedná o tzv. celostátní tisk a rozhlasové a televizní vysílání. Na nižších stupních velení pak bude prováděn monitoring a analýza sdělovacích prostředků lokálního významu. Je však nezbytné výsledky zpravodajství z otevřených zdrojů na různých stupních velení propojovat, jelikož řada obdobných či shodných příznaků z různých oblastech nebo na celostátní úrovni může představovat příznaky reálných ohrožení a rizik.

Orgány obranného zpravodajství většinou nebudou provádět vlastní monitoring a analýzu otevřených zdrojů, ale budou participovat na této formě zpravodajství s ofenzivními zpravodajskými složkami. Obranného zpravodajství bude na základě výsledků všeobecného zpravodajství z otevřených zdrojů zaměřovat svou činnost na konkretizaci příznaků možných kontrarozvědných hrozeb a rizik. Na základě získání informace z otevřených zdrojů, která svým charakterem a možným významem představuje zvýšený zájem obranného zpravodajství, budou jeho orgány jednak rozšiřovat své poznání vytěžováním dalších veřejných médií, a to jak v prostoru operace, tak v zahraničí s vazbami na zájmový prostor, ale současně mohou zaměřit zpravodajství z lidských zdrojů prováděné ve prospěch zpravodajské ochrany intervenujících jednotek ve směru příznaků získaných studiem otevřených zdrojů.

V případě, že orgány obranného zpravodajství budou ve své činnosti provádět vlastní monitoring otevřených zdrojů, měly by se zaměřit především na takové zdroje, jejichž vytěžování bude poskytovat hlubší poznání zejména v oblastech prioritně chráněných kontrarozvědných zájmů.

Nelze očekávat, že kupř. veřejnoprávní, ale i komerční televizní stanice, budou otevřeně vyzývat místní obyvatelstvo k provádění teroristických a sabotážních akcí, ačkoli je samozřejmé, že obsahem svého vysílání mohou významnou měrou ovlivňovat veřejné mínění a náladu obyvatelstva.

Na druhé straně je důvodné předpokládat, že především tisk a rozhlasové vysílání lokálního významu může otevřeně vybízet k činnosti proti jednotkám intervenujících vojsk. Zvláštní pozornost je nezbytné věnovat tiskovým orgánům a letákům politických stran a hnutí, které negativně reagují na přítomnost intervenujících vojsk nebo přímo na vlastní motiv nebojové operace. Většinou se bude jednat o politické strany a hnutí s nacionalistickým programem, programem náboženského fanatismu či etnické nesnášenlivosti.

Při využívání otevřených zdrojů je nezbytné mít trvale na paměti veškerá úskalí, která provázejí či mohou provázet využitelnost místních otevřených zdrojů, především je potřebné brát v úvahu možnou snahu protistrany o cílenou dezinformaci šířenou právě veřejně dostupnými masmédií.

Zpravodajství z lidských zdrojů

Zpravodajstvím z lidských zdrojů (HUMINT - Human Intelligence) se rozumí druh zpravodajství shromažďujícího informace získané a předané osobami.

Pro obranné zpravodajství mají informace získané zpravodajstvím z lidských zdrojů zásadní význam.

Chápání pojmu HUMINT

Názory na exaktní definici pojmu HUMINT jsou rozdílné a řada autorů vnímá tento pojem jako širší nebo užší podle potřeby ve vztahu k tématu, kterému se věnují. Zásadní rozdíl lze spatřovat v tom, zda se do oblasti HUMINT řadí zpravodajské informace získané příslušníky vlastních intervenujících jednotek.

V případě, že budeme chápat smysl pojmu HUMINT v jeho nejširším slova smyslu, pak je tento založen na využití informací shromažďovaných a poskytovaných osobami, které získávají informace s využitím lidských smyslů. K posílení smyslů mohou osoby používat technické prostředky průzkumu. Je zdrojem informací, které se samy o sobě mohou stát základem pro tvorbu zpravodajské informace. Zvláště je využíván k potvrzení, vyvrácení nebo rozšíření obsahu zpravodajských informací, odvozených z jiných zdrojů. Oproti jiným druhům zpravodajství je zpravodajství z lidských zdrojů méně omezeno počasiem nebo činností nepřítele. Pro osoby, které získávají informace, může být ale riskantní. Získávání informací nevyžaduje bojovou činnost vojsk (palbu, manévry). Na druhou stranu má omezené časové možnosti a možnosti získávat podklady pro ničení cílů [1].

Zpravodajství z lidských zdrojů je vhodné především k počátečnímu odhalení objevujícího se nebezpečí, činností nepřítele, pokud rozmístění zdrojů v prostorech zvláštní pozornosti bylo řešeno s předstihem. Má nezastupitelné místo v nebojových operacích, kde je základním zdrojem informací od místního obyvatelstva. Je schopno odhalovat podvratnou činnost, vyzvědačství a teroristické výhrůžky vůči vlastním silám. Jeho účinnost se zvyšuje s hloubkou proniknutí jeho vykonavatelů do problematiky [1].

Základem zpravodajství z lidských zdrojů je získávání informací dotazy a rozhovory s lidmi, případně vytěžením osob. Tuto činnost mohou provádět hlídky všeho druhu i pozorovatelé z vlastního území, zpravodajští důstojníci, bojový, hloubkový, speciální a agenturní průzkum operující v nepřátelském týlu, zakázané nebo politicky citlivé oblasti. Dále je zpravodajství z lidských zdrojů prováděno při vytěžování hlášení pilotů po ukončení bojového úkolu, výsledcích uprchlíků a přeběhlíků [1].

Výše uvedenou specifikaci zpravodajství z lidských zdrojů podporuje i definice uvedená v „AINTP-1 (A) – Intelligence Doctrine“, která uvádí [5], že se jedná o obecný termín užívaný jak pro zpravodajské informace získané z lidských zdrojů či center jakéhokoli druhu, tak i pro proces shromažďování a zpracování, který přispívá k produkci zpravodajských informací. Příklady zdrojů a center zpravodajství z lidských zdrojů a souvisejících aktivit shromažďování jsou:

- ❑ průzkumné jednotky a hlídky,
- ❑ stanoviště odposlechu a pozorování,
- ❑ hlášení od předsunutých hlídek,
- ❑ vytežení zajatého nepřátelského personálu, ostatního personálu, dokumentů a vybavení,
- ❑ kontaktování ostatních jednotek a formací,
- ❑ vizuální vzdušný průzkum či průzkum z ponorek,
- ❑ vyslechnutí leteckých osádek a osádek z ponorek,
- ❑ otevřené aktivity zahrnující spojovací, doprovodné, tlumočnické či pozorovatelské operace,
- ❑ využití otevřených zdrojů, včetně publikací, vysílání apod.

Z uvedeného je zřejmé, že se jedná o velmi široce pojatou oblast zpravodajské činnosti související s realizací zpravodajského zabezpečení jako celku. Je evidentní, že uváděné specifikace jsou platné především pro oblast tzv. vojenského zpravodajství. Pojetí zpravodajství z lidských zdrojů je v rámci AINTP-1 (A) natolik široké, že do něj je zařazeno využití otevřených zdrojů, včetně publikací, vysílání apod.

Uvedené specifikace jsou jistě platné a využitelné v oblasti vojenského zpravodajství a průzkumu. Pro oblast obranného zpravodajství v nebojových operacích je však nezbytné blíže vymezit pojem zpravodajství z lidských zdrojů, které je prováděno orgány obranného zpravodajství s cílem kontrarozvědného zabezpečení intervenujících jednotek.

Zde je nezbytné uvést, že ani v rámci definice zpravodajství z lidských zdrojů pro potřebu kontrarozvědných složek neexistuje jednotný názor a i zahraniční literatura předkládá polemiky na toto téma. Tyto jsou většinou reakcí na organizační uspořádání zpravodajských součástí ozbrojených sil účastnících se operací.

Veškeré tyto diskuze stran pojmosloví se vedou na teoretické úrovni a praktická realizace běží paralelně vedle nich. O tom, že ne vždy lze beze zbytku využít definici, jakkoli výstižnou pro charakteristiku praktické činnosti, která je definovaným pojmem označena, svědčí např. právě uspořádání kontingentů AČR, které vyjízděly do nebojových operací na Balkáně, kupř. do Bosny a Hercegoviny. Zde byla v sestavě mechanizovaného praporu AČR zařazena standardní skupina S-2 plnící zpravodajské úkoly. Vedle ní zde působila skupina HUMINT (FHT - Field HUMINT Team), jejímž úkolem bylo získávat zpravodajské informace z lidských zdrojů, které byly představovány místním obyvatelstvem, nikoli již vojáky vlastní jednotky. Vedle toho existovalo pracoviště Vojenského obranného zpravodajství, které praktikovalo získávání informací z lidských zdrojů z řad místního obyvatelstva se zaměřením na zpravodajské informace sloužící ke kontrarozvědné ochraně. Zpravodajskou skupinou S-2 byly využívány úseky praporu plnící samostatné úkoly, jako kupř. SIGINT, průzkumná četa a patroly jednotlivých mechanizovaných rot. Tedy v systému praporu byla zařazena skupina označena jako „HUMINT“, která však náplní své činnosti nepředstavovala vše, co tento výraz představuje. A opačně další činnosti, které byly prováděny a jsou součástí HUMINT nebyly takto nijak označovány.

Z uvedeného je zřejmé, že v praktické rovině není vždy zcela nezbytné přesně formulovat pojem, který bude představovat nezaměnitelnou podobu jakési činnosti. Je zřejmé, že v praktické činnosti by měla být určitým pojmem označena taková činnost, která svým obsahem nejvíce odpovídá všeobecně přijímanému významu použitého pojmu.

Není obsahem tohoto článku vymezovat pojmy, které jsou navíc předmětem řady odborných polemik na národních i mezinárodních úrovních. Pro účel článku je však nezbytné vymezit

pojem zpravodajství z lidských zdrojů, které je využíváno orgány obranného zpravodajství v nebojových operacích. Navíc s přihlédnutím ke skutečnosti, že zpravodajství z lidských zdrojů je pro kontrarozvědku v zahraničních misích základním atributem jejich efektivní činnosti při ochraně vlastních vojsk před hrozbami a riziky, především pak těmi, jež mají původ mimo vlastní jednotku a vycházejí ze situace v prostoru dislokace intervenujících sil.

Vymezení pojmu kontrarozvědné zpravodajství z lidských zdrojů – CI/HUMINT

Míra využívání lidských zdrojů při získávání kontrarozvědných informací ve srovnání s ostatními zpravodajskými součástmi provádějícími zpravodajství z lidských zdrojů vychází z obsahu úkolů, které obranné zpravodajství v nebojových operacích plní.

Zaměříme-li se na úkoly vycházející z ochrany před špionáží a ostatní zpravodajskou činností, terorismem, sabotáží a subverzí, je evidentní, že nejcennějšími zdroji informací o hrozbách a rizicích v těchto oblastech ve vztahu k chráněným jednotkám intervenujících vojsk jsou nepochybně osoby z řad místního obyvatelstva.

Obranné zpravodajství ve své činnosti bezpochyby využívá též informace získané příslušníky vlastních vojsk, avšak v případě obranného zpravodajství je nebude označovat jako zpravodajství z lidských zdrojů. Příslušníci vlastních vojsk v nebojových operacích chápou vnější hrozby a rizika mnohem zřejměji než na vlastním území a jejich komunikace s kontrarozvědnými, ale i bezpečnostními důstojníky intervenčních sil, je bezprostřednější a bez obav z potenciální diskreditace, než je tomu v posádkách na vlastním území. Základní filozofií pro účast v nebojových operacích musí být, že hrozby a rizika pro bezpečnost vlastních jednotek mají v naprosté většině případů původ v místním prostředí, nikoli mezi příslušníky intervenčních vojsk samotnými. Rozdíl mezi nebojovou operací a životem v mírové posádce je pak především v realnosti naplnění hrozby.

Proto pro potřebu zpracovávaného tématu budu jako kontrarozvědné zpravodajství z lidských zdrojů považovat cílené získávání informací od všech lidských zdrojů nacházejících se mimo sestavu intervenujících ozbrojených sil. Současně lze používat zkratkové slovo **CI/HUMINT** a v případě potřeby tak zjednoduším shora použitý výraz pro zpravodajství z lidských zdrojů prováděného orgány obranného zpravodajství.

Základní rozdíly v postavení a úkolech obranného zpravodajství v domácích podmínkách a podmínkách nebojové operace

V podmínkách teritoria České republiky plní úkoly obranného zpravodajství k tomuto státem zřízená součást ústředního orgánu státní správy – ministerstva obrany, kterou je kontrarozvědná část Vojenského zpravodajství.

Její působnost je vymezena ustanovením § 5 odst. 3 písm. b), c), d) zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. Od takto stanovené působnosti se odvíjí náplň a formy činnosti, které jsou explicitně vymezeny zákonem č. 67/1992 Sb., o Vojenském obranném zpravodajství.

Plní tedy úkoly, které bezprostředně souvisejí s bezpečností státu. Obecně lze tedy konstatovat, že tato kontrarozvědná služba působí na úrovni strategické. Veškerá její činnost ve všech liniích její působnosti se tedy odvíjí od strategických potřeb státu v oblasti obrany, což je mimo jiné dáno skutečností, že priority kontrarozvědných služeb každoročně stanovuje vláda.

Tato strategická úroveň reaguje na politické, vojenské a bezpečnostní aspekty, které jsou odrazem postavení České republiky v mezinárodním politicko-bezpečnostním kontextu.

Tomu odpovídají i adresáti rozhodujících zpravodajských výstupů, kterými jsou ministr obrany jako člen vlády, vláda jako kolektivní orgán výkonné moci a jejím prostřednictvím prezident republiky jako vrchní velitel ozbrojených sil.

Situace v nebojové operaci je odlišná. Je samozřejmé, že vlastní důvod vzniku a cíle nebojové operace jsou výsledkem politického rozhodnutí vedoucího k ukončení ozbrojeného konfliktu nebo stabilizaci postkonfliktní situace v určitém teritoriu, které se činí na strategické úrovni (jak politické, tak vojenské).

Vlastní realizace nebojové operace však probíhá na operačním (velení operaci) a taktickém stupni (velení jednotkám v prostorech jejich odpovědnosti). Tomuto je přizpůsobena i zpravodajská ochrana ozbrojených sil účastnících se nebojové operace. Na operačním stupni je zabezpečována zpravidla multinárodními kontrarozvědnými týmy, které jsou zařazeny ve společné zpravodajské struktuře. Zpravodajskou ochranu na taktickém stupni zabezpečují kontrarozvědné složky států, jejichž jednotky tvoří intervenční síly. Platí tedy obecná zásada, podle které národní kontrarozvědka plní úkoly zpravodajské ochrany svých národních sil.

Priority kontrarozvědných složek jednotek intervenčních sil tedy nebudou určovány ze strategické úrovně, ale budou vycházet z vyhodnocení hrozeb a rizik v prostoru nebojové operace. Ty budou jistě v základních rysech a především z počátku činnosti odpovídat vyhodnocení provedenému na operačním stupni velením nebojové operace. Počátek činnosti kontrarozvědky intervenujících jednotek však musí být věnován co nejrychlejšímu poznání nejvážnějších hrozeb a rizik v konkrétním prostoru jejich odpovědnosti, která se mohou od poznání operační úrovně pro celý prostor operace mnohdy zásadně lišit v závislosti na řadě faktorů, jaké mohou být představovány intenzitou vedení ozbrojených střetů v době ozbrojeného konfliktu, síle a vybavení paramilitárních jednotek a teroristických skupin, míře národnostní/etnické nesnášenlivosti a náboženského fanatismu, hospodářské situaci obyvatelstva, agitaci politických a ekonomických zájmových skupin, rozvinutí aktivit organizovaného zločinu apod.

A stejně tak informační výstupy nebudou významné pro rozhodování ústavních činitelů a bezpečnostních orgánů toho či onoho státu, ale jejich aktuálnost, přesnost a komplexnost ocení zejména velitelé intervenčních jednotek, kteří budou na základě jejich závěrů přijímat či modifikovat svá rozhodnutí.

Úloha velitele

Význam osobnosti velitele v nebojové operaci je nesrovnatelně vyšší než na vlastním teritoriu, kupř. v průběhu výcvikového roku. Velitel jednotky nasazené do nebojové operace disponuje výraznějšími pravomocemi než při pobytu jednotky v mírové posádce, resp. je potřebné, aby uplatnil všechny své pravomoci k zabezpečení všech oblastí, které jsou pro bezpečnost jednotky a plnění jejich úkolů v nebojové operaci zásadní.

V době mírové dislokace na území republiky provádějí zpravodajskou ochranu jednotek AČR orgány obranné složky Vojenského zpravodajství a velitelé jejich činnost často vnímají jako „nutné zlo“, které jim v řadě případů znepřijemňuje poklidný posádkový život. Toto je mimo jiné dáno skutečností, že při mírové dislokaci jednotky nejsou větší hrozby a rizika, než v jiných sektorech společnosti a přitom je zde celá řada státobezpečnostních orgánů, které plní úkoly v oblasti vnitřní bezpečnosti.

Naopak v nebojové operaci jsou bezpečnostní hrozby a rizika zcela reálná, obrazně řečeno „hmatatelná“ a přitom velitel k zajištění bezpečnosti jednotky nedisponuje jinými složkami, než které mu podléhají v rámci jednotky.

V nebojové operaci je velitel jedinou osobou odpovědnou za komplexní bezpečnost jeho podřízených.

Předchozí věta je odrazem doktrinálního přístupu k úloze a funkci vojenského obranného zpravodajství na operačně-taktickém stupni v operacích, jak je formulováno v odstavcích 53. a 54. Doktríny zpravodajství AD-2 [7].

Velitel se tak stává prvotním a současně nejdůležitějším uživatelem kontrarozvědných informací. K tomu, aby mohl využívat možností jemu podřízených orgánů obranného zpravodajství, je nezbytné, aby znal jejich reálné možnosti. Současně musí být připraven a schopen vytvářet jim podmínky pro jejich činnost.

Na základě dosavadních praktických zkušeností jsem však poměrně skeptický ke znalostem velitelů stran kontrarozvědné práce, přičemž jsem si však vědom, že není jejich vinou, že nejsou připravováni též k zabezpečování zpravodajské ochrany vojsk, za kterou v poli plně odpovídají, jako koneckonců za všechny oblasti života a činnosti jím svěřených jednotek. Neexistence koncepčního vzdělávání velitelských kádru v této oblasti je důsledkem působení více činitelů, především však tradiční nedůvěry velitelů ke kontrarozvědným orgánům a faktu, že málokterý z nich se důsledně zabýval otázkami komplexního systému bezpečnosti jednotky, včetně toho, že k tomuto ani nebyl ničím a nikým nucen. Dalším činitelem je jistá strojená „tajemnost“ všech okolností vážících se k provádění agenturního zpravodajství.

Ve své vlastní velitelské činnosti dokáží většinou účinně využívat možností zpravodajského štábu/skupiny, včetně zapojení průzkumných jednotek a technických průzkumných celků. V součinnosti se zpravodajskými náčelníky, veliteli průzkumných jednotek a technických zařízení je schopen předložit své požadavky na zpravodajské informace a pracovat se zpravodajskými produkty při tvorbě rozhodnutí. Nejsem však zcela přesvědčen, že je v dostatečné míře schopen adekvátně formulovat požadavky na kontrarozvědnou složku a následně efektivně využívat jejich výstupů.

Velitel by v průběhu nebojové operace měl být jak uživatelem, tak i koordinátorem všech jemu podřízených zpravodajských aktivit.

Koordinace národního zpravodajského úsilí

V organizační struktuře jednotek vyjízďejících plnit úkoly do nebojových operací jsou zařazeny zpravodajské štáby. Vlastní organizace a složení zpravodajských štábů jednotek v nebojových operacích má vycházet zejména z předpokládaných potřeb na zabezpečování zpravodajských informací ve specifických podmínkách odpovídajících charakteru a teritoriu operace.

Zodpovědnost zpravodajského štábu na operačně-taktickém stupni v operacích je dána ustanovením odstavce 45. Doktríny zpravodajství AD-2, který specifikuje, že zpravodajské štáby odpovídají za provádění vojenského zpravodajství i vojenského obranného zpravodajství přičemž jsou zodpovědné též za řízení průzkumu, elektronického boje a geografického a topografického zabezpečení [7].

Složení zpravodajského štábu se zpravidla liší od tabulkové mírové organizace, protože postavené úkoly jsou různorodé a zahrnují kromě otázek vojenského charakteru i otázky

související s historií, politickým vývojem, politickými stranami a představiteli, sociální, ekonomickou a etnickou situací a řadou dalších otázek. K tomu může být zpravodajský štáb doplněn specialisty na danou oblast, tlumočníky a dalšími potřebnými pracovníky, kteří jsou schopni lépe hodnotit nevojenské aspekty. Pro podporu činnosti národního zpravodajského štábu v nebojové operaci může být vytvořena tzv. národní zpravodajská buňka (NIC – National Intelligence Cell), která má významnou roli při řešení otázek zpravodajské podpory taktických velitelů a jejich zpravodajských štábů [6].

Velitel má v nebojové operaci k dispozici zpravidla nikoli jen standardní zpravodajskou skupinu S-2, ale v jeho podřízenosti může být zařazeno více prvků, které lze využít k vlastní zpravodajské činnosti nebo její podpoře. Nejvýznamnějšími jsou Field HUMINT Team (dále jen „FHT“), pracoviště VOZ, průzkumná jednotka, prvky elektronického průzkumu apod.

FHT je určen ke sběru zpravodajských informací využitím HUMINT, přičemž cíleně je zaměřen na sběr informací obsahově představujících takové, jež se přímo váží k plnění úkolů jednotky v nebojové operaci.

Pracoviště VOZ je určeno k zabezpečování zpravodajské ochrany jednotky. Jelikož jeho rozhodující činností by mělo být využívání CI/HUMINT, je diskutabilní, zda by v budoucnu nebylo vhodnější používat toto označení ve struktuře jednotky. Při používání názvu „VOZ“ může docházet k zavádějící představě, že se jedná o působení obranné složky Vojenské zpravodajství v zahraničí. Tato představa není přesná, jelikož v nebojové operaci nejsou beze zbytku plněny úkoly odpovídající výlučně zákonné působnosti této kontrarozvědné služby. Pokud však máme na mysli výraz „vojenské obranné zpravodajství“, tedy nikoli název bývalé organizační složky Vojenského zpravodajství, ale obsah činnosti, pak je používání označení „VOZ“ na místě.

Z uvedeného je zřejmé, že velitel má většinou k dispozici dostatek prvků, které mohou představovat dostatečný základ pro efektivní zpravodajskou činnost v celém spektru velitelských potřeb v operaci na taktické úrovni.

Hovořím-li o dostatečném základu po efektivní zpravodajskou činnost, chci tímto upozornit na skutečnost, že přítomnost těchto prvků v sestavě jednotky ještě není zárukou smysluplného využívání jejich potenciálu. Zde bezprostředně záleží na veliteli, jakým způsobem bude definovat požadavky na zpravodajské informace a nakolik se mu podaří provázet činnost těchto zpravodajských kapacit.

Důslednou koordinací činnosti zpravodajských prvků nebude docházet k duplicitě činnosti, ale současně by nemělo docházet k vzniku oblastí zpravodajského zájmu, které nebudou mít tyto prvky „pokryty“. Naopak při vhodné koordinaci by mělo docházet k doplňování různých druhů zpravodajství a dosahovat tak maximální efektivity jejich činnosti.

Velitel je tím, který vhodnou koordinací zpravodajských prvků může docílit minimalizaci rivality jednotlivých zpravodajských složek a dosáhnout tak součinnosti mezi nimi způsobem vytvářejícím vhodný základ pro zabezpečování jeho zpravodajských požadavků.

Koordinace multinárodního zpravodajského úsilí

Ačkoli orgány obranného zpravodajství intervenčních jednotek plní úkoly zpravodajské ochrany národních součástí zařazených do nebojové operace, nesmí představovat zpravodajské prvky izolující se od ostatních zpravodajských orgánů působících v rámci nebojové operace.

Nejen, že by se jednalo o zvláštní samoučelné postavení odporující filozofii multinárodní operace, ale zejména by vylučovalo i samotné smysluplné a efektivní plnění kontrarozvědných úkolů.

To by se projevilo především při používání zakrytých informačních zdrojů, ale i při definování kontrarozvědných priorit. Národní kontrarozvědný prvek by nedisponoval dostatečným počtem kvalitních informací, na základě kterých by mohl cíleně zaměřovat svou činnost a opačně, kontrarozvědné složce operačního stupně by scházely informace využitelné k celkové analýze bezpečnostní situace v teritoriu nebojové operace.

Je zřejmé, že se jedná o jednoduchý princip zpravodajského cyklu, avšak v praktické rovině ne vždy dochází k jeho uplatňování. Přitom se jedná pouze o vytvoření podmínek umožňujících oboustranně prospěšný informační tok mezi kontrarozvědnými prvky na taktickém a na operačním stupni.

Stejně tak dokáže být prospěšná komunikace mezi kontrarozvědnými složkami jednotlivých taktických stupňů, tedy jednotlivých národních jednotek nasazených do nebojové operace. Nejprospěšnější se jeví spolupráce složek obranného zpravodajství jednotek se vzájemně sousedícími prostory odpovědnosti, kde lze předpokládat stejné nebo obdobné hrozby a rizika, na která je potřebné v kontrarozvědné činnosti reagovat.

V informační výměně mezi jednotlivými složkami obranného zpravodajství na různých stupních velení a různých jednotek na taktické úrovni nebrání žádná formální omezení s výjimkou zásady, podle které nejsou jiné národní součásti předávána data o státním příslušníkovi vlastního státu.

Úloha národních zpravodajských centrál

Národní zpravodajské centrály budou zpravidla těmi, které budou realizovat výběr, přípravu a vysílání příslušníků armády (nikoli nutně vždy příslušníků zpravodajské služby) na pozice zabezpečující zpravodajskou ochranu kontingentů jednotlivých států.

V případě ČR se bude jednat o Vojenské zpravodajství jako jediný organizační prvek rezortu obrany mající gesci a praktické zkušenosti s agenturním zpravodajstvím v oblasti vojenského zpravodajství. Ve vztahu k zabezpečování zpravodajské ochrany bude rozhodující podíl, a to především v přípravě a odborném řízení pracoviště obranného zpravodajství kontingentu AČR, na kontrarozvědné složce Vojenského zpravodajství Ministerstva obrany ČR.

V oblasti přípravy příslušníků AČR vysílaných do nebojových operací k zabezpečování zpravodajské ochrany se bude především jednat o **jazykovou a odbornou přípravu**.

Požadavky na jazykovou vybavenost se budou odvíjet od ambicí národní kontrarozvědky plnit úkoly v jejich rozmanité šíři, při používání informačních zdrojů mezi místním obyvatelstvem či nikoli. Samozřejmě součástí jazykového vybavení musí být jazyk umožňující dorozumění na úrovni profesní komunikace s ostatními představiteli intervenčních sil států podílejících se na nebojové operaci.

V případě, že národní kontrarozvědka bude chtít účelně využívat především CI/HUMINT, bude nezbytné dostatečně dobře vládnout místním jazykem nebo si vytvořit podmínky pro používání spolehlivých tlumočnicků, jak naznačují výše.

Odborná příprava by měla spočívat ve výškolení těch příslušníků AČR, kteří nejsou kádrovými příslušníky zpravodajské služby a přesto budou pověřeni zabezpečováním zpravodajské ochrany jednotky. Odbornou přípravu takových osob je nezbytné provádět cestou odborných

zpravodajských orgánů zařazených ve Vojenském zpravodajství, přičemž důraz musí být kladen na aspekty obranného zpravodajství. Odborně tomu musí být v případech vysílání příslušníků Vojenského zpravodajství, avšak zařazených na jiných úsecích jeho činnosti, než je kontrarozvědny.

V rámci přípravy příslušníků obranné složky Vojenského zpravodajství lze využít jejich dosavadních praktických zkušeností a cíleně prohlubovat jejich znalosti ke zvýšení efektivity činnosti v nebojové operaci.

Nedílnou součástí odborné přípravy zpravodajského personálu by měla být oblast politických, vojenských, kulturních a historických reálií teritoria nebojové operace.

Další úlohou centrály bude **udržování aktuálního přehledu o zpravodajsko-bezpečnostní situaci v místě vedení nebojové operace na strategické úrovni.**

Národní zpravodajská centrála disponuje reálnými možnostmi k získávání informací využitelných k zabezpečování zpravodajské ochrany jednotek AČR. Především se bude jednat o informace získané od spolupracujících zpravodajských služeb a vlastní činnosti. V případě existence šifrovaného spojení mezi centrálou a jednotkou AČR plní úkoly v nebojové operaci, může dávat rozhodující obsah těchto informací k využití zpravodajské složce této jednotky.

Vhodným úkolem národní zpravodajské centrály je též **transformace politicko-strategických záměrů** koalice států účastnících se nebojové operace **do globálních linií zaměření zpravodajské činnosti** využitelných zpravodajskými orgány na místě.

Především na základě informací, kterými disponuje národní centrála zpravodajské služby se bude vytvářet základní zpravodajské poznání příslušníků kontrarozvědky před jejich výjezdem do teritoria operace, zejména pak v případech, kdy v misi dosud neměli své předchůdce či se jedná o novou operaci bez dosavadních zkušeností s vedením nebojové operace v předmětné oblasti. Právě na základě aktuálního zpravodajského poznání budou vytvořena primární hodnocení kontrarozvědných hrozeb a rizik před dislokací jednotek v místě nebojové operace. Z těchto důvodů je nezastupitelná role národní zpravodajské centrály jako analyticko-informačního pracoviště schopného předkládat časově aktuální zpravodajské informace a prognózy vývoje. K tomu, aby centrála měla možnost vytvářet požadované výstupy využitelné kontrarozvědnými orgány v místě nebojové operace, je potřebné, aby disponovala aktuálními informacemi, které se podaří shromáždit orgánům obranného zpravodajství v prostoru operace. Je tedy na místě, aby při existenci šifrovaného spojení se centrála stala příjemcem zpravodajsky relevantních informací stejně, jako velitel jednotky plnící úkoly v nebojové operaci.

Na základě zkušeností však nedoporučuji stav, kdy je centrála hodnotícím prvkem činnosti kontrarozvědných, ale i dalších zpravodajských orgánů, jelikož „bodový systém“ národní zpravodajské centrály bude nutně pracovat s odlišnými kritérii hodnocení významu informace, než velitel jednotky přímo nasazené v operaci či zpravodajské složky multinárodního velení operace. V praktické rovině by docházelo k tomu, že se zpravodajské orgány zaměří na získávání obsahově takových informací, které jim vynesou co nejvíce „bodů“ v centrále a budou ponechávat stranou adekvátního zpravodajského zájmu vše, co se „doma“ nevyužije. To s sebou přirozeně ponese nevyváženost mezi potřebou velitele v operaci a analytického úseku centrály. Upřednostnění role „bodového hodnocení“ centrálou bude zřetelné především u kádrových příslušníků Vojenského zpravodajství, pro které hodnocení úspěšnosti jejich činnosti dosažené v nebojové operaci bude mít bezprostřední vliv na jejich další zařazení ve struktuře služby.

Ofenzivní kontrarozvědka – nejefektivnější nástroj zpravodajské ochrany

Specifika nebojové operace budou přinášet řadu limitujících faktorů oproti standardně prováděným kontrarozvědným opatřením na území vlastního státu.

Má-li obranné zpravodajství v nebojové operaci představovat skutečně účinný nástroj k ochraně jednotek AČR nasazených do takové operace, je zcela nezbytné přistupovat k zabezpečování zpravodajské ochrany kreativně a aktivně. To bude v praktické rovině představováno především aktivním vytvářením podmínek umožňujících podchycení zpravodajsky vyhodnotitelných poznatků nasvědčujících existenci a umožňující identifikaci hrozby/rizika tak, aby bylo možno následnou cílenou zpravodajskou a další činností záměry protivníka zmařit či co nejvíce neutralizovat následky uskutečnění jeho úmyslu.

Jak uvádím v [8], v návaznosti na nové hrozby a rizika, především asymetrického charakteru, která budou v nebojových operacích stěžejními, je potřebné účinněji využívat sofistikovaných zpravodajských postupů vedoucích k cílené infiltraci zájmových oblastí a skupin.

Vzhledem k náročnosti procesu zpravodajské infiltrace je potřebné

- ❑ trvale vyhodnocovat teritoria potenciálních konfliktů, ve kterých je předpoklad zapojení jednotek AČR do nebojové operace v souladu s vojensko-politickými ambicemi ČR,
- ❑ na základě dostupných zpravodajských produktů aktuálně definovat zpravodajské a bezpečnostní hrozby a rizika,
- ❑ v návaznosti na realizaci uvedeného v dostatečném předstihu jazykově a odborně připravovat příslušníky AČR k plnění úkolů zpravodajské ochrany ve vyhodnocených rizikových oblastech.

Hovořím-li tedy o tzv. ofenzivní kontrarozvědce, nejedná se o pojem vyjadřující činnost kontrarozvědné součásti Vojenského zpravodajství mimo území ČR, ale definuji tím činnost vedoucí k zabezpečování zpravodajské ochrany prováděním aktivních zpravodajských opatření vedoucích k cílené infiltraci zájmových oblastí tak, aby bylo možno kontinuálně a s dostatečným předstihem zjistit a identifikovat existující nebo potenciální ohrožení oblasti chráněné kontrarozvědnou činností a přijmout následná opatření zpravodajského či jiného charakteru.

Ofenzivní kontrarozvědka tedy skutečně představuje jakýsi „útok“ ve zpravodajské rovině do řad potenciálního či již identifikovaného protivníka, a to agenturním pronikáním do jeho řad. Nejvhodnějším způsobem je přirozeně využíváním CI/HUMINT.

Nedostatky či neschopnost provádět ofenzivní kontrarozvědku může v konečném důsledku vést k projevům bezpečnostní situace, jaká byla kupř. v Iráku po svržení režimu Saddáma Husejna nebo Afghánistánu po porážce talibánského režimu. V této souvislosti se z mé strany nejedná o kritiku postupu koaličních zpravodajských prvků působících v Iráku a Afghánistánu. Naopak chci poukázat na nezbytnost a současně značnou složitost, která doprovází každý záměr ofenzivní kontrarozvědné činnosti v době její realizace.

Shrnutí elementárních pravidel

V návaznosti na obsah výše uvedeného shrnuji nejzákladnější pravidla pro působení kontrarozvědných orgánů v nebojových operacích následovně:

1. **Stanovit adekvátní priority** kontrarozvědné činnosti vycházející z charakteru operace a důsledného a trvalého vyhodnocování zpravodajsko-bezpečnostních hrozeb a rizik.
2. Brát na vědomí, že **neexistuje jediný univerzální postup**, být dostatečně kreativní.
3. Při provádění všech zpravodajských opatření **vždy prioritizovat vlastní bezpečnost kontrarozvědných orgánů**.
4. **Poměrovat velikost úsilí** potenciálním zpravodajským ziskem a **významem stanoveného cíle**.
5. **Respektovat** národní a alianční **normy** činnosti při současné schopnosti jejich kreativní aplikace v netradičních podmínkách.
6. V maximální možné míře **provádět ofenzivní kontrarozvědku**.
7. Vytvářet podmínky pro **součinnost** skupin/týmů **HUMINT, S-2 a CI/Sy**.
8. S dostatečným časovým předstihem **připravovat personál** schopný provádět zpravodajskou ochranu v nebojových operacích.

Přehled použité literatury

- [1] HORÁK, Oldřich. *Zpravodajská činnost. Návrh předpisu Zprav-1-1 s komentářem*. Vojenská akademie, Brno 2002, evid. č.: 552.
- [2] Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky přepracovaná na změněný zdrojový rámec. *A-Report* č. 24/2003. MO ČR – Agentura vojenských informací a služeb, Praha 2003.
- [3] KISSINGER, Henry. *Potřebuje Amerika zahraniční politiku?* Praha: Jiří Buchal-BB art, 2002.
- [4] RADVAN, Eduard. Filosofická východiska řešení problému bezpečnosti státu, národa, lidstva a člověka. In *Bezpečnost a bezpečnostní politika: Vybrané filosofické, politologické a ekonomické otázky*. DTP studio TYPUS, Brno 1998.
- [5] HANOUSEK, Milan, VELÍŠEK, Jaroslav, BRENČIČ, Igor. *Zpravodajská doktrína AINTP-1 (A)*. [Překlad originálu AINTP-1 (A) „Intelligence Doctrine“ z roku 1995.] Vojenská akademie, Brno 1999.
- [6] HORÁK, Oldřich. Některé otázky kolem taktického zpravodajství, HUMINT a CI (Nové poslání a úkoly). In *Vojenské rozhledy* č. 1/2003, MO ČR – Agentura vojenských informací a služeb, Praha 2003, s. 31-34.
- [7] *Doktrína vojenského zpravodajství AD-2* schválená náčelníkem GŠ AČR dne 3.9. 2002. Interní materiál MO ČR, Praha 2002.
- [8] KUTĚJ, Libor. Význam obranného zpravodajství ve změnách geopolitických podmínkách. In *Vojenské rozhledy* č. 4/2004, MO ČR – Agentura vojenských informací a služeb, Praha 2004, s. 47-53.

Když deklarujeme například jednu mechanizovanou rotu, tak si musíme uvědomit, že ji musíme nejen perfektně připravit, absolvovat mezinárodní výcvik a certifikaci, ale potom pro ni musíme mít na půl roku připravené a vyčleněné prostředky na její 30denní nasazení. Klíčovým problémem je ale oblast přepravy – řešili jsme jej i my, při přesunu chemiků do Řecka. Dnes NATO hledá možnosti, jak řešit problematiku strategické vzdušné přepravy, protože norma tři až pět dní na přesun nedává žádný prostor pro námořní nebo železniční přepravu.

*Na dvou židlích,
z rozhovoru s vojenským představitelem ČR při NATO a EU
generálmajorem Ing. Františkem Hrabalem,
A report 12/2005*

Úloha velitele při zabezpečování zpravodajské ochrany jednotek

Z vojenského pohledu představuje zpravodajská činnost zdroj znalostí bojového prostoru a sil nepřítele ve specifickém bojovém prostoru operace, vygenerovaných pro podporu rozhodovacího procesu velitele. Tyto znalosti jsou pro velitele nesmírně důležité, protože nejistota znalostí o nepříteli nikdy nedovolí veliteli mít dokonalý obraz bojového prostoru. Zpravodajská činnost má za cíl redukovat nejistotu poskytováním přesných, včasných, a významných znalostí o nepříteli a okolním prostředí, stejně jako napomáhat v ochraně vlastních vojsk prostřednictvím obranného zpravodajství (kontrarozvědky). Nejistota, prostupující bojový prostor, je základní vlastností války.

Na prvním místě by měla zpravodajská činnost podporovat rozhodovací proces velitele redukováním nejistoty o nepřátelské situaci. Tohoto cíle je schopna dosáhnout zhodnocením aktuální situace a schopností nepřítele. Na základě těchto znalostí předvídat možný záměr činnosti nepřítele a tím poskytovat veliteli pohled do jeho možných budoucích akcí. Současně pomáhat při identifikaci vlastní kritické zranitelnosti, kterou by nepřítel mohl využít.

Protože zpravodajství se zabývá velkým množstvím předem neznámých otázek o neznámém bojišti a nepříteli, který se aktivně pokouší skrýt informace o svých silách a záměrech, téměř vždy budou existovat zpravodajské mezery ve znalostech poskytnutých veliteli, stejně jako bude chybět požadovaný stupeň podrobnosti a spolehlivosti. Zpravodajská činnost nemůže poskytnout naprostou jistotu. Pokouší se o redukování nejistoty velitele racionálním shromažďováním významných informací a jejich analýzou v kontextu se situací a dalšími informacemi poskytnout znalost a tuto zprostředkovat ve vhodném obrazu k zvýšení pochopení.

Obranné zpravodajství shromažďuje informace o k ochraně vlastních sil před špionáží, dalších zpravodajských aktivitách, sabotážích nebo atentátech vedených ve prospěch cizích vlád, zahraničních organizací či osob, nebo mezinárodní teroristické činnosti. Cíle své činnosti dosahuje realizací aktivních a pasivních opatření, které jsou zaměřené k ochraně informací před potenciálním nepřítelem, které by mohly zvyšovat účinnost nepřátelských operací proti vlastním silám; odkryt a neutralizovat zahraničních zpravodajských služeb a klamat nepřítel o vlastních schopnostech a záměrech.

Co je tedy důležité, obranné zpravodajství zvyšuje neurčitost pro nepřítel, čímž nepřímou podstatně přispívá k úspěchu operace. Identifikuje vlastní zranitelnost, hodnotí bezpečnostní opatření a pomáhá při realizaci vhodných plánů k zvýšení síla vojsk ochranou před hrozbami sabotáže, podvracení a terorismus.

Blíže pohled na zpravodajství ukazuje, že výsledný produkt zpravodajské činnosti je zpravodajská informace, jejímž účelem je poskytování znalostí o nepříteli a okolním prostředí, stejně tak jako bránit nepříteli získávat stejné znalosti. Zpravodajství tak prakticky vykonává šest specifických funkcí, z nichž první čtyři jsou rozhodující a vztahují se na činnost všech velitelů, bez ohledu na stupeň velení.

Prvořadou z funkcí zpravodajství a zpravodajské informace je **podpora velitelova hodnocení situace**, poskytování co nejpřesnějšího obrazu situace nepřítele tak, jak je to možné.